

Jakso 2

TTK-91 -tietokone ja sen KOKSI -simulaattori

Miksi TTK-91?

**TTK-91:n rakenne ja
käskykanta-arkkitehtuuri**

KOKSI-simulaattori

Miksi konekieltä?

- Koneen toiminnan ymmärtäminen
- Oman ohjelman toiminnan ymmärtäminen
- Koneenläheinen ohjelmointi
- Kääntäjän tekeminen
 - kääntäjä kääntää konekielelle lausekielisen ohjelman
- Ohjelman tehokkuus
 - osia ohjelmasta ohjelmoidaan suoraan konekielellä

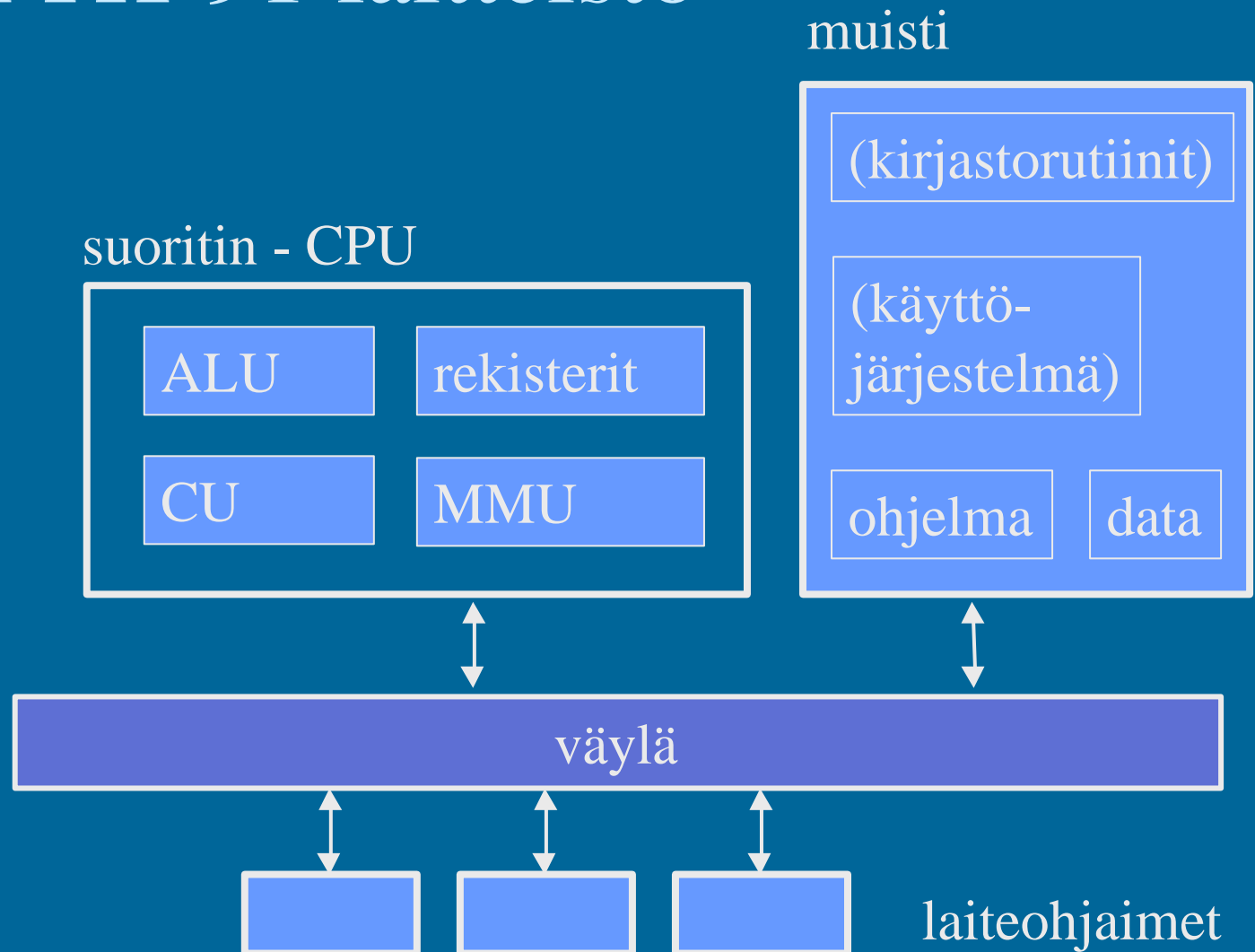
Miksi ei oikeaa konekieltä?

- Oikeat konekielet huomattavasti monimutkaisempia
 - niiden opetteluun tarvitaan oma kurssi
- Vaikeaa valita sopivinta
 - paljon erilaisia konekieliä
- Keskitytään vain opetuksen kannalta oleellisiin asioihin
 - tarvittaessa oikea konekieli ‘helppo’ oppia

Tietokone TTK-91

- Laitteisto, hardware (HW)
 - suoritin, muisti, väylät
 - oheislaitteiden liitännät
- Käskykanta - konekieliarkkitehtuuri
 - käyttöliittymä laitteistoon
 - konekäskyt, tiedon esitysmuodot, tietotyypit
- Symbolinen konekieli
 - luettavampi muoto konekielestä
 - kullakin symbolilla yksikäsitteiset arvot
- KOKSI-simulaattori
 - ohjelma, joka simuloi TTK-91 koneen laitteistoa

TTK-91 laitteisto

TTK-91 rekisterit

- 8 yleisrekisteriä

ks. Kuva 4.1 [Häkk98]

- vain näitä rekistereitä voi koskettaa (suoraan) konekäskyillä
- R0 työrekisteri
 - indeksirekisterinä == 0
(tietyissä konekäskyissä R0 käyttö tarkoittaa lukua 0 rekisterin R0 sisällön asemesta)
- R1-R5 työ- ja indeksirekistereitä
 - tyyppi riippuu konekäskystä
- pino-osoitin SP (R6)
- ympäristöosoitin FP (R7)

Stack Pointer

Frame Pointer

TTK-91 Kontrolliyksikkö (CU)

ks. Kuva 4.1 [Häkk98]

- PC - Program Counter, käskyosoitin
 - seuraavaksi suoritettavan konekäskyn osoite
- IR - Instruction Register, käskyrekisteri
 - suorituksessa oleva konekäsky
- TR - Temporary Register, apurekisteri
 - tilapäinen talletuspaikka käskyn suoritusaikana
- SR - State Register, tilarekisteri
 - suorittimen tila ja rajoitukset tällä hetkellä

TTK-91 Tilarekisteri SR ⁽³⁾

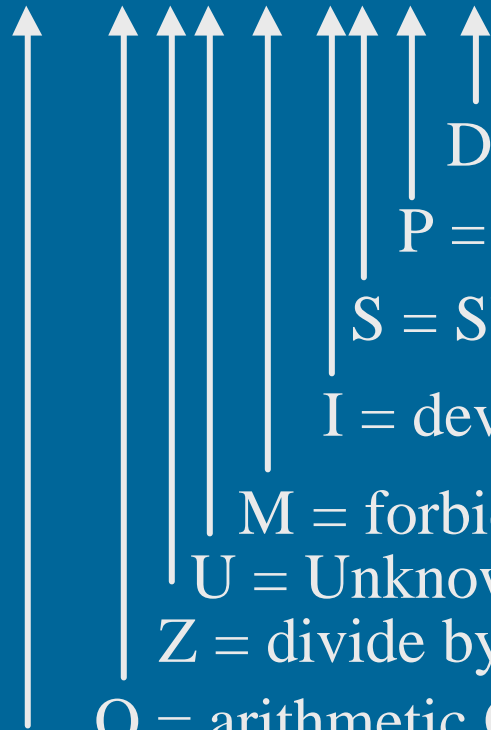
- Tilatietoa siitä, mitä suorittimella tapahtui edellisen käskyn suorituksessa
 - virhetilanteet, poikkeukset ks. Kuva 4.1 [Häkk98]
 - konekäsky olikin käyttöjärjestelmän palvelupyyntö
 - vertailun tulos
- Tilatietoa siitä, mitä systemissä tapahtui viime aikoina
 - käsittelemättömät laitteiden antamat signaalit (laitekeskeytykset, device interrupts)
- Tilatietoa siitä, mitä prosessori saa tehdä jatkossa
 - etuoikeutettu tila: kaikki muistialueet, kaikki käskyt
 - poikkeukset ja keskeytykset sallittuja vai ei?

Tilarekisteri SR ⁽⁹⁾

32 bittiä (kunkin arvo 0 tai 1)

SR:

GEL OZUM IS P D ????????

D = Interrupts Disabled

P = Priviledged mode

S = SVC (supervisor call) palvelupyyntö

I = device Interrupt

M = forbidden Memory address

U = Unknown instruction

Z = divide by Zero

O = arithmetic Overflow

GEL = comparison indicators: Greater, Equal, Less

TTK-91 Muistinhallintayksikkö (MMU)

- Muistiinviittausrekisterit

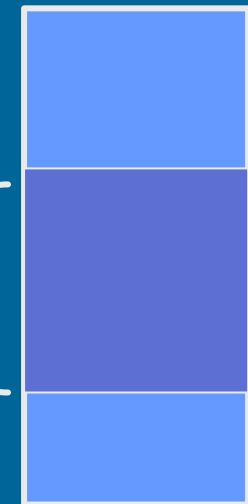
ks. Kuva 4.1 [Häkk98]

- MAR - Memory Address Register, muistiosoite
- MBR - Memory Buffer Register, luettava/kirjoitettava arvo

- Käytössä oleva muistialue

- vain tähän alueeseen voi nyt viitata
- BASE - muistisegmentin alkuosoite
- LIMIT - muistisegmentin koko
- kaikki muistiosoitteet suhteellisia BASE rekisterin arvoon
- käyttöjärjestelmä asettaa ja valvoo

memory

TTK-91 Käskykanta

- Tietotyypit
- Konekäskyjen tyypit
- Konekäskyn rakenne
 - montako bittiä, minkälainen sisäinen rakenne
- Muistissa olevan tiedon osoitustavat
 - symbolisessa konekielessä
- Operaatiot

TTK-91 tietotyypit ⁽²⁾

- 32 bittinen kokonaisluku
 - noin 10 desimaalinumeroinen luku
- EI:
 - liukulukuja
 - merkkejä
 - totuusarvoja
 - ...

TTK-91 käskytyypit

- Aina 2 operandia itse käskyssä
 - aina ei molemmilla ole merkitystä
 - JUMP vain yksi operandi, $R_i + ADDR$
 - NOP ei operandeja lainkaan
- Käsky aina 32 bittiä
- Ensimmäinen operandi aina rekisterissä
- Toinen muistissa tai rekisterissä
 - käsittely rekisterissä on nopeampaa kuin muistista hakeminen

Symbolinen konekieli (6)

LOOP: ADD R4, @TAULU(R1)

viite: OPER R_j, M ADDR(R_i)

R_i = indeksirekisteri

ADDR = osoiteosa

M = 2. operandin osoitusmoodi

R_j = 1. operandina oleva rekisteri

OPER = käskyn symbolinen nimi, opcode

viite = käskyn (symbolinen) osoite

- Suora vastaavuus konekieleen
 - yksinkertainen assembler-käännös

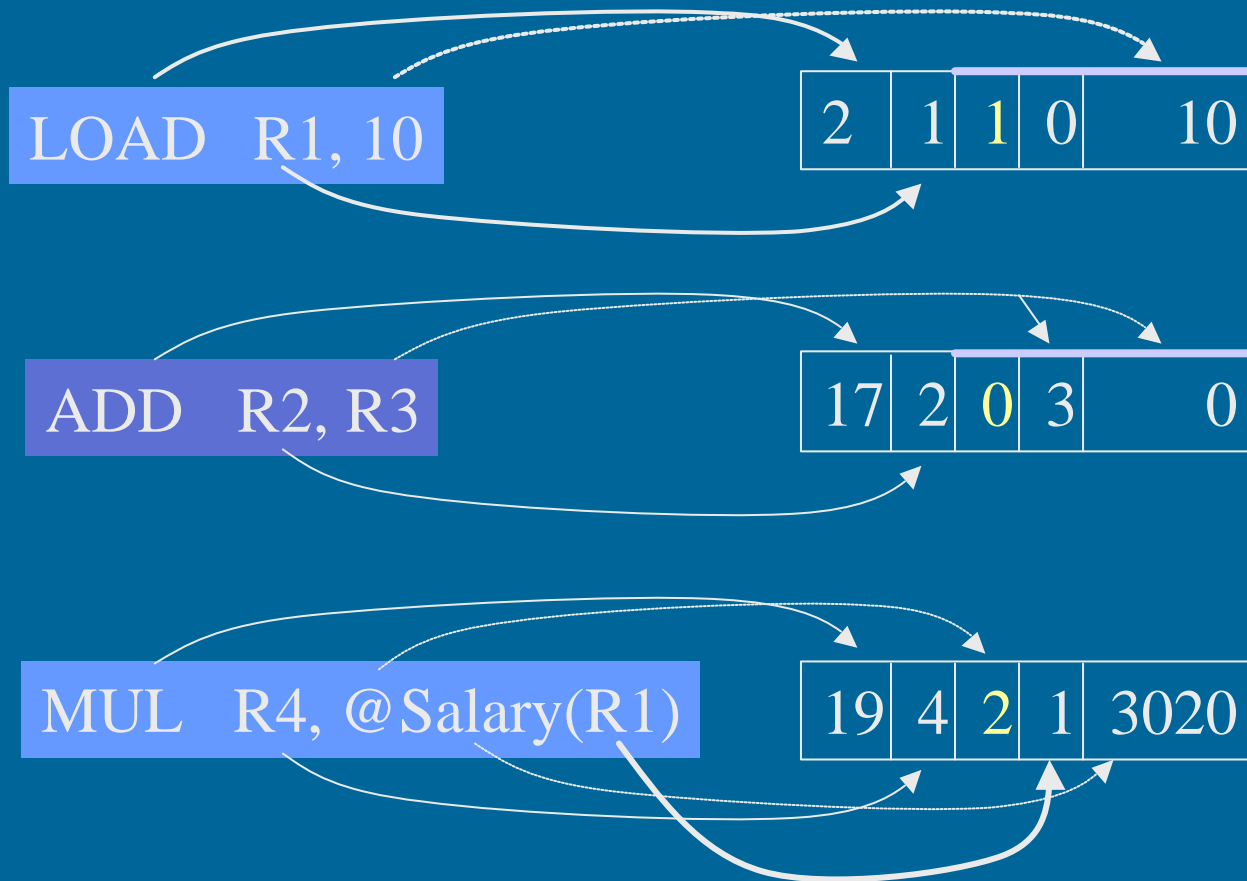
Symbolinen konekieli

- Symbolien vastaavuus 1:1 kaikkialla
 - viite: muistiosoite
 - operaatiokoodi, opcode: vakio
 - osoitekentän symboli: vakio tai muistiosoite
 - kenttään voi kirjoittaa joko symbolin tai arvon!

Kaikki muistisoitteet suhteellisia BASE-osoitteeseen, eli arvoalueella [0, LIMIT-1]

- Osoitusmoodi: monimutkaisempi vastaavuus
 - konekielessä 3 moodia
 - symbolisessa konekielessä 8 moodia

Symbolinen konekieli vs. konekieli ⁽³⁾

Operandin osoitusmuodot symbolisessa konekielessä

- 8 eri osoitusmoodia (vain 2. operandi)
- Tekstuaalisesti koodattuna

- osoitusmoodi

```
LOAD R1, @Field1(R3)
```

- = vakio [+ rekisterin arvo]
- tyhjä arvo rekisterissä tai muistissa
- @ epäsuora viite muistiin

- 0-arvoa ei kirjoiteta näkyviin

- indeksirekisteri R0 tai vakio 0
- LOAD R1,R2 (LOAD R1, =0(R1))
- LOAD R1,@R2 (LOAD R1, 0(R1))
- LOAD R1,10 (LOAD R1, 10(R0))

TTK-91 muistin osoitusmoodit

ks. lista sivulla 50
[Häkk98]

LOAD R1, 10	; R1 ← 200
LOAD R1, =10	; R1 ← 10
LOAD R1, @10	; R1 ← 6000
LOAD R4, R2	; R4 ← 201
LOAD R4, @R2	; R4 ← 11
LOAD R5, =Tbl(R3)	; R5 ← 201
LOAD R5, Tbl(R3)	; R5 ← 11
LOAD R5, @Tbl(R3)	; R5 ← 300

rekisterit	
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
...	
SP=R6:	
FP=R7:	125

muisti-
segmentti

0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LIMIT:

symboli-
taulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

Muistinoutojen määrä

- **0 kpl**

- osoiteosassa

- vakio: `LOAD R1, =10`, `LOAD R1, =sata`
- 2. operandi rekisteri: `LOAD R2, R1`

- **1 kpl**

- osoiteosassa

- muistipaikka: `LOAD R1, 10`, `LOAD R1, sata(R2)`
- osoite rekisterissä: `LOAD R1, @R2`

- **2 kpl**

- osoiteosassa

- osoite muistipaikkaan: `LOAD R1, @100(R3)`

Indeksointi ⁽²⁾

LOAD R4,=Tbl(R3)

- Laske aina ensin tehollinen muistiosoite (effective address, EA):
- Sitten katso moodia ja tee niin monta muistinoutoa kun tarvitaan

$$EA = Tbl + (R3) = 201$$

– 0 kpl

$$R4 \leftarrow 201$$

– 1 kpl

$$R4 \leftarrow \text{Mem}[201] = 11$$

– 2 kpl

$$R4 \leftarrow \text{Mem}[\text{Mem}[201]] \\ = \text{Mem}[11] = 300$$

STORE käsky \Rightarrow 1 kpl vähemmän noutoja

Indeksoinnin käyttö ⁽²⁾

- Taulukot

- Vakio (symboli) taulukon alku
- indeksirekisterissä indeksi

```
LOAD R5, Tb1(R3)
```

- Tietueet

- indeksirekisterissä tietueen alku
- vakiona tietueen kentän suhteellinen osoite tietueen sisällä

```
LOAD R2, Salary(R5)
```

TTK-91 operaatiot

- Muistiinviittaukset
 - tavalliset: load & store
 - pino-operaatiot
- I/O käskyt
- Kokonaislukuoperaatiot
- Loogiset operaatiot totuusarvoille
- Bittien siirtokäskyt (shift instructions)
- Kontrollin siirtokäskyt
 - mistä löytyy seuraavaksi suoritettava käsky?
- Muut käskyt

TTK-91

muistiinviittausoperaatiot

- LOAD

```
LOAD R1, X
```

- vain silloin kun viitataan muistiin

```
LOAD R5, @ptrX
```

- STORE

```
STORE R2, X
```

```
STORE R3, Tbl(R4)
```

- PUSH, POP, PUSHR, POPR

- aliohjelmien toteuttamista varten

```
POP SP, R1 ; load ...
```

- käsitellään myöhemmin

```
PUSH SP, R1 ; store ...
```

TTK-91 I/O operaatiot

- IN

IN R3, =KBD

- lue arvo (positiivinen kokonaisluku) rekisteriin annetulta laitteelta

- OUT

OUT R2, =CRT

- tulosta arvo (kokon. luku) rekisteristä annetulle laitteelle

- Laitteet:

- KBD - näppäimistö, stdin
- CRT - näyttö, stdout
- ei muita!

TTK-91

kokonaislukuoperaatiot

- **LOAD** `LOAD R3, R1 ; R3 ← R1`
- **ADD, SUB** `ADD R3, R1 ; R3 ← R3+R1`
 `SUB R3, =1 ; R3 ← R3-1`
- **MUL** `MUL R3, Tbl(R1) ; R3 ← R3 * Mem(Tbl+r1)`
- **DIV, MOD** `LOAD R1,=14`
 `DIV R1,=3 ; R1 ← 4`
 `LOAD R1,=14`
 `MOD R1,=3 ; R1 ← 2`

TTK-91

loogiset operaatiot ⁽⁴⁾

- NOT, AND, OR, XOR
 - kaikille 32 bitille
 - yksi bitti kerrallaan

```
LOAD R1, =13      ; R1 = 000...000 1101  
LOAD R2, =5       ; R2 = 000...000 0101
```


AND	R1,R2	; R1 = 000...000 0101
OR	R1,R2	; R1 = 000...000 1101
XOR	R1,R2	; R1 = 000...000 1000
NOT	R1	; R1 = 111...111 0010

TTK-91

bittien siirtokäskyt

- SHL, SHR

- siirrä bittejä vasemmalle tai oikealle
- täytä nolilla

```
LOAD R1,=5 ;R1 = 000...000 00101 = 5  
SHL R1,=1 ;R1 = 000...000 01010 = 10
```

- positiivisilla luvuilla yhden bitin siirto vasemmalle on sama kuin 2:lla kertominen!
- positiivisilla luvuilla yhden bitin siirto oikealle on sama kuin 2:lla jakaminen!

```
LOAD R1,=5 ;R1 = 000...000 00101 = 5  
SHR R1,=1 ;R1 = 000...000 00010 = 2
```

TTK-91

kontrollin siirtokäskyt ⁽⁶⁾

- JUMP JUMP Loop
- COMP COMP R3, =27
 - asettaa tilarekisteriin SR vertailun tuloksen: L, E tai G
- JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE
 - perustuu tilarekisterin tietoon eli viimeksi suoritettuun COMP-käskyyn JGRE Loop
- JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS
 - perustuu annetun rekisterin arvoon JPOS R1, Loop
- CALL, EXIT (käsitellään myöhemmin)
- SVC SVC SP, =HALT ;ohjelman suoritus päättyy

TTK-91 muut käskyt

- NOP

NOP

- No Operation, tyhjä käsky, älä tee mitään
- varaa kuitenkin muistia yhden sanan (32 bittiä)
- suoritetaan samoin kuin muutkin käskyt

TTK-91 assembler kääntäjän ohjauskäskyt ⁽⁴⁾

- Eivät generoi lainkaan konekäskyjä `Sata EQU 100`
- EQU - Equal
– antaa arvon symbolille symbolitauluun `LOAD R1,=Sata`
- DC - data constant `X DC 50`
– varaa yhden sanan tilaa muistista ja antaa sille arvon, antaa arvon symbolille (symbolitauluun!) `LOAD R1,X`
– esim. muuttujan tai ison vakion määrittely
- DS - data segment `Tbl DS 200`
– varaa monta sanaa tilaa muistista, antaa arvon symbolille
– alkuarvot ovat epämääräisiä!
– Esim. taulukon tilan varaus `LOAD R3,Tbl(R1)`

TTK-91 symbolisia konekäskyexamplesimerkkejä (10)

- Miten toimivat seuraavat käskyt?

```
LOAD R2, @100           ;R2 ← 200
ADD R2, 101 (R3)        ;R2 ← R2 +100 = 105
DIV R1, R3              ;R1 ← 0
LOAD R2, =100(R0)       ;R2 ← 100
LOAD R0, @101(R3)       ;R0 ← 101
```

	regs		mem
R0:	2	100:	101
R1:	1	101:	200
R2:	5	102:	101
R3:	2	103:	100

TTK-91 symbolisia konekäskyexamplesimerkkejä ⁽¹⁰⁾

- Entä miten toimivat seuraavat käskyt?

```

LOAD R2, @Xptrptr      ;R2 ← 200
ADD R2, Xptr (R3)      ;R2 ← R2 +100 = 105
DIV R2, R3              ;R2 ← 2
LOAD R2, =Tbl(R1)      ;R2 ← 101
LOAD R2, Sum(R4)       ;R2 ← 101
    
```

	regs		mem		symbol
R1:	1		100:	101	Tbl = 100
R2:	5		101:	200	X = 200
R3:	2		102:	101	Xptr = 101
R4:	100		103:	100	Xptrptr = 100
					Sum = 2

TTK-91 symbolinen konekieliohjelman

hello.k91

```
X    DC    13  
Y    DC    15
```

```
MAIN LOAD R1, X  
      ADD  R1, Y  
      OUT  R1, =CRT  
      SVC  SP, =HALT
```

TTK-91 symbolinen konekieliohjjelma

sum.k91

; sum - laske annettuja lukuja yhteen, luku 0 on loppumerkki

Luku DC 0 ; nykyinen luku, alkuarvo 0

Summa DC 0 ; nykyinen summa, alkuarvo 0

Sum IN R1, =KBD ; ohjelma Sum alkaa käskystä 0

STORE R1, Luku

JZER R1, Done ; luvut loppu?

LOAD R1, Summa ; Summa <- Summa+Luku

ADD R1, Luku

STORE R1, Summa ; summa muuttujassa, ei rekisterissa?

JUMP Sum

Done LOAD R1, Summa ; tulosta summa ja lopeta

OUT R1, =CRT

SVC SP, =HALT

KOKSI

TTK-91 -koneen simulaattori (7)

- Toimii kuten oikea kone toimisi
- Graafinen käyttöliittymä
- I/O vain käyttöliittymän kautta
- Ohjelmien lataus, käänнос ja suoritus
- Ohjelmien editointi ks. sum.k91
 - myös mikä tahansa tekstieditori kelpaa!
- Käsky kerrallaan suoritus mahdollinen
- Käsky kerrallaan, kommentoinnin kera

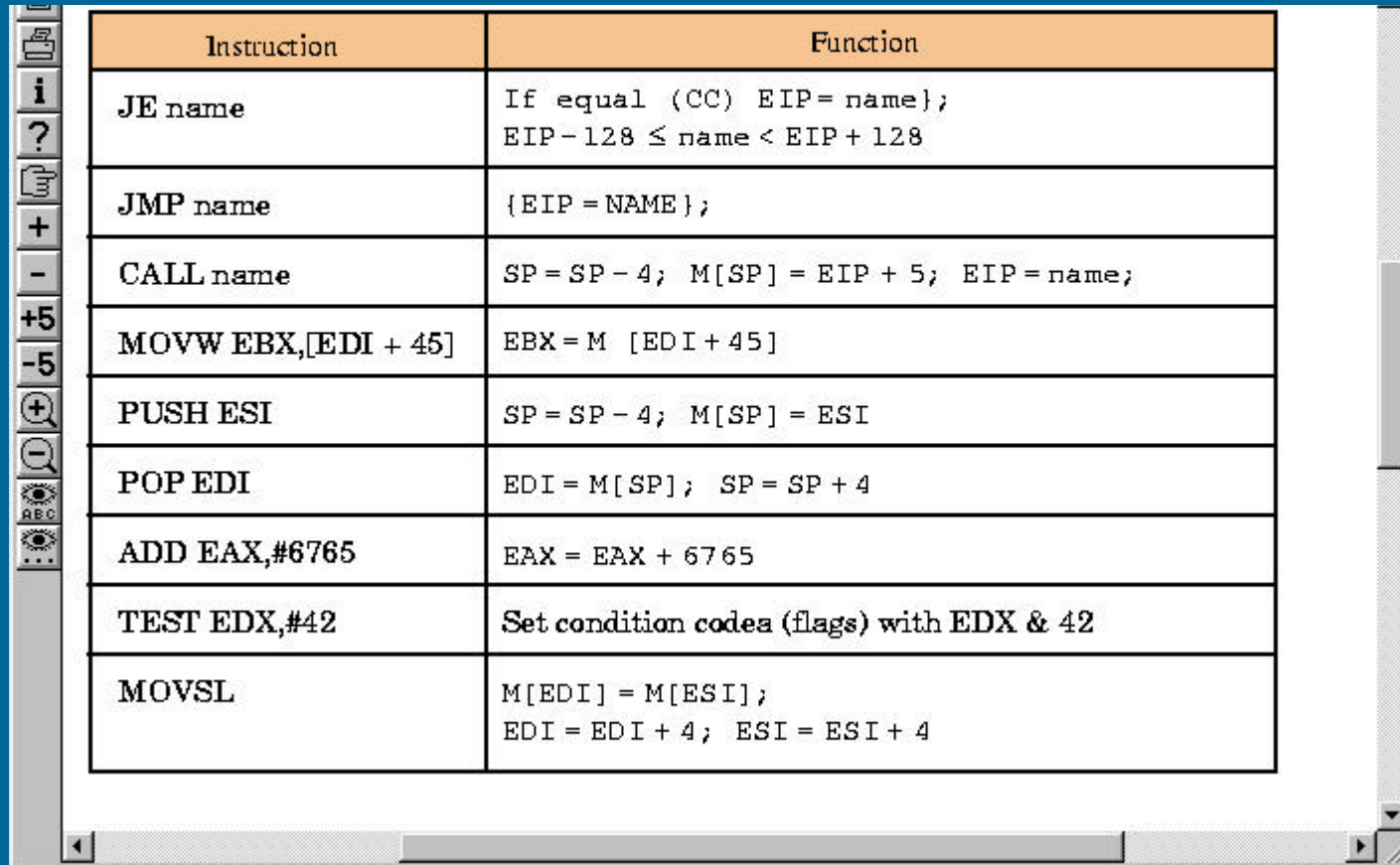
KOKSI

TTK-91 -koneen simulaattori

- Käytettävissä (DOS, W95, W98, W-NT)
 - laitoksen koneissa
 - kotona <http://www.cs.Helsinki.FI/~kerola/tito/>
- Installoi itse kotihakemistoosi (n. 120 KB)
 - kopioi zip-tiedosto ja pura se koksi-hakemistoon
 - editoi koksi.cfg tiedostoon editorin polku
Esim: `c:\windows\command\edit.com`
- Ohjelmatiedostojen (hello.k91 jne) tulee olla samassa hakemistossa kuin simulaattorin (koksi.exe)
 - käynnistä (esim.) klikkaamalla koksi.exe

-- Jakson 2 loppu --

Some typical 80x86 intructions and their function

Instruction	Function
JE name	If equal (CC) EIP = name}; EIP - 128 ≤ name < EIP + 128
JMP name	{EIP = NAME};
CALL name	SP = SP - 4; M[SP] = EIP + 5; EIP = name;
MOVW EBX,[EDI + 45]	EBX = M [EDI + 45]
PUSH ESI	SP = SP - 4; M[SP] = ESI
POP EDI	EDI = M[SP]; SP = SP + 4
ADD EAX,#6765	EAX = EAX + 6765
TEST EDX,#42	Set condition codes (flags) with EDX & 42
MOVSL	M[EDI] = M[ESI]; EDI = EDI + 4; ESI = ESI + 4

Fig. 3.32 [PaHe98]